

Najat El Hachmi

La vida després del Ramon Llull

L'any passat va guanyar el premi **Ramon Llull** amb una novel·la sobre la immigració. Concretament, l'adaptació a Catalunya d'una marroquina. No era la seva biografia, però s'hi acostava. Des de llavors no ha parat de justificar-se i donar explicacions, i n'està cansada. Farta d'etiquetes, aquest 2009 haurà acabat la seva nova obra que li servirà, desitja, per passar la revàlida i fer callar els seus detractors. Però no pot defugir una realitat, i segueix lluitant. Ens cita a casa seva, a Granollers, on viu i treballa des de fa tres anys, hores abans que el Barça es jugui a Roma la Copa d'Europa amb el Manchester. Ella, culer declarada, i jo, rara avis que detesta el futbol, entretenant-la!

Per Oriol Osan

Fotografia: Eduardo Benito

La primera vegada que Najat El Hachmi Buhhu (atenció amb el cognom matern, després en parlaré) va sortir a la premsa va ser el 21 de juny de 1996. Llavors, el diari comarcal El 9 Nou, en motiu del desè aniversari de la mort del poeta Pere Quart, preguntava a estudiants de secundària d'Osona si sabien qui era Joan Oliver. Enmig de cognoms com Masegosa, Segarra, Llorenç, Pou, Valldeu, o Verdagué, entre d'altres, i de respostes desiguals, una tal Najat El Hachmi encertava a dir que eren la mateixa persona i que era escriptor.

Menys d'un any més tard, el 25 d'abril de 1997, El 9 Nou ja la treia a la portada. Publicava una fotografia d'una noia alta i prima de 18 anys sota el títol d'*Una estudiant magribina de Vic guanya el concurs literari Antoni Pous*. Aquella jove desconeguda acabava d'imposar-se per damunt de la resta dels alumnes de tots els centres d'ensenyament mitjà de la comarca amb una narració de deu folis que portava per nom *La pluja damunt l'argila, entre brots de menta*, sobre el

paper de la dona al Magrib. El jurat es va afanyar a aplaudir i a destacar que el treball tenia una qualitat molt superior a la mitjana dels que es van presentar al concurs, i que aquella noia tenia fusta d'escriptora. El rotatiu va anar un pèl més enllà i va subratllar l'inusual maduresa de l'estudiant fins al punt d'aventurar que aquell concurs acabava de "descobrir" una jove promesa.

Ara, la jove promesa és a punt de fer els 30 anys (els compleix el 2 de juliol). Asseguda al sofà de casa seva, la Najat observa el retall de diari amb un deix d'emoció i malenconia. "Què bufona!", diu, mirant-se i recordant temps pretèrits. Però reacciona i afegeix. "Aquí em vaig espantar moltíssim. Les reaccions van ser molt bèsties. Si fins i tot vaig anar a un programa de matins de TV3 perquè m'entrevistessin... perquè havia guanyat un premi d'institut!", comenta sorpresa. L'experiència del premi, però, li va deixar un regust amarg. L'orgull i la satisfacció del moment es van veure entelats per un cert paternalisme que destil·laven la majoria de mitjans: la jove Najat volia que l'afalaguessin, però no per ser marroquina, sinó per ser escriptora. "Em feia molta

ràbia", sentència. I aquesta ràbia l'ha acompanyada fins avui.

D'ençà de llavors només han passat dotze anys, però ha plogut molt. La vida li ha donat moltes voltes. Ja és una dona, té un fill de vuit anys -en Rida, un belluguet simpàtic i sociable de cabells rinxolats, que acaba de tornar d'escola i fa els deures a la cuina-, ha fet les maletes i ha abandonat Vic (la ciutat que la va acollir quan va arribar al país només amb vuit anys, els mateixos que té ara el seu fill), per instal·lar-se al Vallès, i té el Ramon Llull, el premi econòmicament més ben dotat de les lletres catalanes, que va guanyar el 2008 amb *L'últim patriarca* (Planeta).

El rebombori que es va organitzar amb el premi Antoni Pous va ser pecata minuta, un assaig de funció de fi d'escola comparat amb el que es va desencadenar amb el Ramon Llull. Però en essència, tots dos guardons van tenir unes reaccions molt semblants. Que una dona immigrant, marroquina per més senyes, tingués l'atreuiment i la barra, no només de presentar-se, sinó de guanyar el premi més important de les lletres catalanes, va remoure les entranyes

de més d'una patum literària i política del país, que es va emportar les mans al cap en senyal de desesperació. Quo vadis, Catalunya?, es preguntaven els puristes.

“Va ser un canvi dràstic, per bé i per mal “-recorda ella”. Fins a un cert punt diria que és una experiència traumàtica. Guanyar el Ramon Llull em va suposar un canvi radical al qual em vaig haver d'adaptar molt ràpidament. I si saps gestionar-ho mínimament bé, pots sobreviure, però hi ha moments en què corres perill, i te'n pots sortir malament. Sobretot al principi, perquè tothom té ganes d'enlairar-te, i si no recordes contínuament qui ets, d'on vénis i quin és el propòsit de tot plegat, et pots despistar molt”.

La Najat divideix els escriptors en dos tipus de persona: els que volen ser escriptors i els que volen ser escriptors escrivint. És a dir, els que volen ser escriptors únicament per la figura de ser-ho, i els que volen ser escriptor per escriure. “Jo volia ser de la segona classe”, matisa, “perquè no buscava tot allò que ho acompanya, la part de promoció, d'exposició pública, que el teu nom soni... Però ara mateix aquesta professió fa

que una cosa no s'entengui sense l'altra”. “A vegades, la promoció dels escriptors s'ha equiparat amb la de la figura de cantant de rock”, es queixa resignada. Fins i tot hi ha qui li ha suggerit que, si no vol aquesta exposició pública, firmi amb pseudònim.

En qualsevol cas, fer-se amb el Ramon Llull ha suposat una fita transcendental en la persecució i consecució del seu somni, malgrat la voràgine promocional que li ha comportat. Les aparicions als mitjans de comunicació s'han disparat fins a tal punt que n'ha perdut el compte i ja fa temps ha desistit de seguir-ne la sobredosi. Però també li ha servit de trampolí per a diversificar les seves activitats, col·laborar amb diferents mitjans, participar en ponències, congressos i tot tipus d'esdeveniments, sobretot per la faceta polièdrica que representa i de la qual no en pot defugir.

Esriptora mediàtica? “Em rebenta que em diguin que ho sóc, perquè no és veritat”, sentència, molesta. “Que per promocionar els teus llibres hagi de passar pels mitjans, és una cosa. Una altra és que ja estiguis en un mitjà, que et coneguin, tu coneixes el

funcionament intern i ho aprofitis per escriure un llibre. Les coses et vénen quan et vénen, no tries. Què he de fer? Doncs posar-m'hi, entomar-ho i mirar de gestionar-ho el millor possible”.

Ara, amb la distància, la pau i la serenor de casa seva, ens mostra orgullosa l'edició de butxaca de *L'últim patriarca*, que acaba de sortir del forn. “Si estàs en butxaca, ja ets algú important!”, diu bromejant, intentant dissimular en va un gest de vanitat. Fins ara, la novel·la ja s'ha traduït al castellà, al francès (amb un significant elogi de *Le Monde*) i al portuguès. En breu, es traduirà a l'anglès a l'italià, el romanès, al turc i l'àrab. “A aquestes alçades m'hi he començat a acostumar, però fa molt impressió veure les teves novel·les en altres llengües”, comenta mentre observa totes les edicions que ha escampat damunt la taula, com un tresor, perquè les poguem veure. “Quan et visualitzes com escriptora, visualitzes això “-i les assenyala-, però penses que et passarà en molt de temps. I tot ha anat molt ràpid”. Afirmar que la Najat de llavors se'n faria creus si veies on ha arribat la d'ara.

I tota aquesta moguda només per un llibre! No cal oblidar que *L'últim patriarca* és, de moment, la seva primera i única novel·la. Anys abans, el 2004, va publicar *Jo també sóc catalana* (Columna), una contundent declaració de principis i un primer crit d'atenció i reflexió sobre els nouvinguts, els nous catalans del segle XXI. Dirigint al seu petit Rida, el llibre d'assaig desgrana l'experiència de ser immigrant a Catalunya, estripa tòpics, desfà estereotips, esquinça prejudicis i imposa valors i matisos.

I és que la Najat està farta, fartíssima, avorrida i cansada fins a extrems superlatius, que l'agafin com a estàndard de la immigrant integrada. Per què, què vol dir estar integrada? Què vol dir ser catalana?: parlar català? Menjar pa amb tomàquet i botifarra amb seques? Ballar una sardana? Anar pel carrer amb barretina? L'expresident Pujol, en una cèlebre definició que ha fet història, deia que era aquell que vivia i treballava a Catalunya, però sembla que, en el seu cas, amb això no n'hi ha prou.

Fa poc, un diari de gran tirada publicava un reportatge sobre la incorporació d'immigrants a les sèries de televisió, i entrevistaven Babou Cham, actor nascut a Gàmbia, i que fa d'Ousman a *Vendelplà* i fins fa poc de Manelic al *Romea* (el primer Manelic negre!), i es preguntava “Fins quan ets immigrant?”. “Això mateix li vaig preguntar un cop al Sami Naïr”, explica ella, “i em contestar que duraria fins que la resta de la societat no et deixi de veure com un immigrant”. I afegeix, embalant-se: “És tota la societat catalana la que ha de canviar! Et

“Sé que hi ha molta gent que està esperant que arribi la següent novel·la per fotre'm hòsties”

veuen com l'altre, el diferent, només perquè tens un fenotip diferent. És una visió restringida de la nostra pròpia societat! Estàs fent fora gent que ja forma part de la societat catalana amb tota normalitat. I no només amb els immigrants. Què passa amb els que també tenen un fenotip diferent, com els fills de parelles mixtes o els infants adoptats? Ens hem de continuar queixant! És la societat que m'ha d'integrar, no jo. És com si ens frenéssim mentalment a acceptar coses que ja estan passant. I no crec que les sèries ajudin gaire, perquè fixa't com surt l'immigrant a la televisió: fent el programa de voluntaris per la llengua, o té problemes de papers, o problemes amb la família perquè el volen fer casar amb no sé qui... No surt mai amb problemes normals, jo què sé, embolicant-se amb la veïna! Mai surten amb una problemàtica que no sigui la de la seva condició d'immigrant. Fa d'immigrant. No fa de veí. I això és el que falta. Jo, per exemple, no em veig representada a les sèries que fan a TV3. No hi ha cap personatge que em representi a mi, o al meu fill, que ha nascut aquí. TV3 la de tots? No és veritat”.

Amb *L'últim patriarca* la Najat ha hagut de donar moltes explicacions. I acaba sent molt pesat i molt feixuc. No és estrany,

doncs, que s'agafi la seva tercera incursió literària amb moltes ganes. Assegura que tenia la necessitat d'escriure una cosa absolutament diferent, i que el seu espai creatiu s'obris a altres històries. El llibre s'està acabant de coure i és previst que el tingui enllestit aquest 2009.

Justament, l'import econòmic del premi li ha permès aquest últim any poder dedicar-se només a redactar i, per tant, ser una mica més conscient de tot el procés i entendre què significa escriure una novel·la. “Una cosa és fer-ho com una activitat clandestina, combinada amb moltes altres, esgarrapant hores d'aquí i allà, i l'altra és poder reservar totes les hores que puguis per dedicar-t'hi”, manifesta. Ara està en la fase de cuinar tots els ingredients que ja té damunt la taula, d'anar desfent els nusos i filant el cabdell de llana, un cop acabada la feina prèvia d'elaborar la neurosi que la persegua.

Quan se li pregunta com preveu les reaccions pel seu tercer llibre respon serena, directa i sense embuts: “Sé que hi ha molta gent que està esperant que arribi la següent novel·la per fotre'm hòsties. Per contra, també sé que hi ha molts lectors, que han estat en contacte amb mi tot aquest temps, que l'estan esperant. És igual, facis el que facis sempre hi haurà reaccions”. Només

desitja que durant la promoció, ara que sap el pa que s'hi dona, desaparegui la rêmora de la immigrant. “És que ja no tindria cap sentit”, assegura. De sobre s'atura, fa una pausa llarga, com mesurant les paraules, i continua, amb un punt de torbament: “Podria passar d'aquest tema, però no puc. Saps, tinc un fill i no vull que el meu fill hagi de sentir-se diferent. Tinc la sensació que a base d'anar insistint, tard o d'hora, això acabarà canviant. Però no només jo, sinó moltíssima gent que està treballant des d'àmbits molt diferents”.

EL NOM SÍ QUE FA LA COSA

Abans anunciava la importància del cognom matern, Buhhu, per a la Najat. “Nosaltres, des de petits, sempre el posàvem, encara que, aquí, anessim a qualsevol registre oficial i el funcionari et digués que no hi teníem dret. Oficialment, al permís de residència no tens dos cognoms, només hi consta el primer. Jo he vist permisos de dona que, com que ha vingut per reagrupament familiar, a sota del seu nom hi posava “esposa de tal”. I això ho fa l'estat espanyol! No trobaràs cap document d'identitat marroquí que posi que ets dona de no sé qui.”, explica. Per això, una de les satisfaccions més grans en obtenir la nacionalitat espanyola va ser recuperar en els documents oficials el cognom de la mare. “Pot semblar anecdòtic, però no ho és, perquè vaig completar la meva individualitat. Fins llavors tenia una part de la identitat escapçada!”, es lamenta.

Aquesta premissa l'ha feta servir per l'altre projecte literari que té entre mans. Fa uns mesos, l'escriptor marroquí establert a París Abdellah Taïa es va posar en contacte amb ella per animar-la a participar en un projecte col·lectiu que es dirà *Cartes a un jove marroquí* (veure Benzina número 34), en el qual vint-i-cinc destacats marroquins han d'escriure una carta que inviti els joves alauites a no conformar-se a ser el que se suposa que els han venut sempre que han de ser i fer, i li va semblar un projecte bonic.

“Potser no el conec amb prou profunditat, però un país com el Marroc, amb tants contrastos, contradiccions, formes de veure el món tan diverses... Les exigències del que has de ser t'arriben de tantes bandes! Realment, la construcció de la teva pròpia individualitat passa per treure't de sobre tantes etiquetes...”. A la seva carta, la Najat diu als joves que no es deixin definir a través del nom. “Que no se'l deixin canviar!”, exclama, “Ningú t'ensenya a defensar el teu propi nom, que és una part bàsica de la teva identitat. Què és més teu que el nom?”. I explica la seva experiència personal a les escoles observant els nanos que arriben del

Magrib i no només accepten que se'ls canviï el nom, sinó que fins i tot es fan dir pel nom canviat. I pronuncia, com a exemple, el nom de Mohamed, en àrab i tal i com fonèticament el diem habitualment en català, que és la versió que els nanos adopten. “És una autocensura! Estàs claudicant davant la visió esbiaixada de l'altre! Si renunciïes al nom, renunciïes a tot, et fas invisible”.

Durant tota l'estona, l'Eduardo, el fotògraf, no ha parat de disparar la càmera. Ara, la fa canviar fins a tres cops de vestit, i ella, coqueta i presumida, es deixa portar, obedient, i llueix pel menjador de casa els que s'acaba de comprar. Però quan sortim al carrer i el professional li fa fer de model, al mig de la via pública, plena de gom a gom, amb postures, caigudes d'ulls, esguards ocults per flocs de cabells i desfilades per la passarel·la de fusta que creua el riu Congost, i inclús anar per terra, la Najat em va fitant de reüll, mig tímida, mig avergonyida, interrogant-me amb la mirada si allò va de veres, i maleint-me en silenci pel merder on l'acabo de ficar. Algunes persones s'aparten i xiuxiuegen “és l'escriptora”. Jo arrenso les espatlles i poso cara de circumstàncies. La meva part de la feina s'ha acabat i em limito a fer de cangur d'en Rida, que assisteix impassible als actes de la seva mare. El glamour el deixo en mans dels professionals. “Saps si hi ha alguna revista de moda en català? Oi que no?”, em pregunta ella quan s'acaba la sessió. Li responc que, efectivament, no n'hi ha cap. “Doncs en faria falta una”, afirma amb pas decidit i camuflada rere unes enormes ulleres fosques. Em sembla que aquesta sessió fotogràfica improvisada no li ha acabat de desagradar.

Aquell 25 d'abril de 1997, a part de la portada i d'una pàgina interior, El 9 Nou també li va dedicar l'editorial, titulada *Najat El Hachmi, un exemple d'integració*, i que deia així: “No sabem quin futur li espera (a la Najat). Si viurà per sempre més a Catalunya o haurà de tornar per la seva pròpia voluntat o a la força al seu país d'origen, al Marroc. Nosaltres, des d'aquí, només demanariem que se li respectés la seva llibertat individual. De fet, només respectant aquesta llibertat podrem aconseguir que el món camini per una senda de comprensió i d'entesa entre les persones”.

Alguns interrogants ja tenen resposta. Pels altres, haurem d'esperar al nou treball, pel qual l'expectació està assegurada i servirà per passar la revàlida i dissipar els dubtes de si *L'últim patriarca* va ser flor d'un dia o fruit d'una quota normalitzadora, com alguns insinuen, o si la jove que apuntava maneres a l'institut es pot fer un lloc al panorama literari català. I, de pas, acabar amb el debat estèril que la persegueix des dels seus inicis.

“És tota la societat catalana la que ha de canviar! Et veuen com l'altre, el diferent, només perquè tens un fenotip diferent. És una visió restringida de la nostra pròpia societat!”